

Юрій КЛАПКІВ

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ СТРАХОВОЇ ГАЛУЗІ: НАСЛІДКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

«Глобалізація» – досить популярне поняття, особливо в економістів, хоча представники інших професій також часто використовують цей термін.

Уперше про глобалізацію заговорили американці. Цей термін було вжито для позначення феномена злиття ринків окремих продуктів, які виробляють великі мультинаціональні корпорації (МНК). Ширшого значення новий термін набув у Гарвардській школі бізнесу, і головним його популяризатором став консультант цієї школи японець К. Оме. На його думку, економічний націоналізм окремих держав уже не актуальний, а у ролі сильних учасників на економічній сцені виступають «глобальні форми».

ОБСЄ розглядає глобалізацію як процес, за якого ринок та виробництво в різних країнах дедалі більше залежать один від одного у результаті динамічної торгівлі товарами, послугами, мобільності капіталів і технологій. Це багатосторонній процес, у якому в світовому просторі встановлюються тенденції до зростання взаємозамінності технологічних, економічних, політичних, соціальних, екологічних явищ і процесів¹.

Глобалізація – неодмінний, практично обов'язковий, нелінійний процес, який виявляє неоднозначний, різноманітний і надзвичайно суперечливий вплив на всі світогосподарські зв'язки й економічну безпеку держав та проявляється в усіх галузях по-своєму.

Розвиток глобалізації – економічне явище, характерне для другої половини ХХ ст., котре особливо високого темпу розвитку набуло з 90-х років. Цей процес об'єднання країн у великі економічні угруповання спрямований на створення єдиної глобальної світової економіки, яку вважають одним із найважливіших факторів, що впливають на розвиток світового господарства. Економічна активність суб'єктів світового господарства постійно зростає, набирає швидкість міжнародний

¹ Чиговська В. Глобалізація верус «Нова Економіка». Переваги, недоліки і шляхи здійснення глобалізації світової економіки // Вісник ТАНГ. – 2002.– № 8–2. – С. 43.

рух капіталів та послуг (у тому числі страхових послуг). На світовій сцені виділяють нові суб'єкти міжнародних відносин: МВФ, Світовий банк, ВТО, та інші. До них зараховують і страхові компанії¹.

На думку західних вчених, основою глобалізації економіки стала інтернаціоналізація виробництва, інституційною формою якої виступають транснаціональні корпорації (ТНК); їх стрімкий розвиток відбувається протягом останніх десятиріч. Злиття, взаємні купівлі реальних активів чи часток капіталу – характерна риса глобальної стратегії.

Глобальні транснаціональні корпорації дедалі виразніше виявляють тенденцію до утворення великих груп, що об'єднують промислові, торгові та фінансові компанії. Результатом глобальних стратегій стає формування інтегрованої міжнародної торгово-індустріальної системи, порівняно з якою національні території та держави можуть виступати як другорядні величини. Адже річні обсяги продажів деяких транснаціональних корпорацій – значно більші за ВВП певних країн.

Глобалізація страхової галузі спрямована насамперед на реалізацію вимог конкуренції та пошук нових форм економічної діяльності, метою якої виступає отримання додаткових переваг і вигод, а також проникнення на нові ринки збуту. Саме в останні десятиліття спостерігаються зростання інтеграційних процесів у світі, розвиток тенденцій до спільного вирішення країнами своїх господарських завдань. Ці тенденції призводять до створення регіональних міжурядових та неурядових організацій та стрімкого зростання їх кількості. Так, у другій половині ХХ століття їх кількість становила близько 3 тис.

Є велика кількість думок стосовно дій щодо глобалізації.

Реальність полягає у тому, що глобалізація – це об'єктивне й абсолютно невідворотне явище сучасності, яке можна уповільнити засобами економічної політики (що й відбувається у ряді випадків), але не можна зупинити або «відмінити», оскільки це імперативна вимога сучасного суспільства та науково-технічного прогресу.

Найпоширенішою у міжнародному бізнесі стратегією зростання фірми нині є глобалізація. Просуванню страхової компанії за кордон сприяють як загальні тенденції інтеграції, так і популярність компанії. Її вихід на ринки нових країн вважають перспективним. В Україні привабливими виступають місткий ринок та значні темпи зростання

¹ Вітер І. Трансформація ролі і місця держави в умовах глобалізації розвитку // Вісник ТАНГ. – 2002. – № 8–2. – С. 37.

економіки. Щоб досягти успіху на глобальному ринку, компанії необхідно знайти правильне поєднання між стандартизацією, яка дає змогу досягти економії у зв'язку із масштабами виробництва та врахуванням місцевих умов.

Глобалізація вносить значні зміни на страховий ринок України – є серед них і позитивні, так вона посилить й оздоровить його. Виконується «парадокс Нейсбіта «Чим більший рівень глобалізації, тим сильніші її найменші учасники»¹. В той же час глобалізація – має досить двозначний характер, вона знищить одні страхові компанії, а для інших відкриє нові можливості.

Мабуть, українські страхові компанії розуміють це – адже вони об'єднуються у страхові групи, бюро, пули, асоціації, ліги.

Процес глобалізації сприяє посиленню зв'язків не тільки між страховими компаніями, а й між об'єднаннями страховиків різних країн. Наразі на страховому ринку України відбувається концентрація капіталів, цей процес відображається у злитті страхових компаній, формуванні транснаціональних страхових та перестрахових організацій, збільшенні статутних фондів, зрощенні та співпраці банківського й страхового капіталу². Також виникає можливість для активізації участі українських страхових компаній у пенсійному страхуванні, крім того, розширюються і змінюються традиційні форми та види страхових послуг, що пов'язано з комп'ютеризацією споживачів та конкуренцією між страховиками. Це, в свою чергу, призводить до зрощення страхових та фінансових послуг.

Це дає змогу надавати великий комплекс фінансових послуг, створювати унікальні комплексні страхові й банківські, фінансові продукти, застосовувати гнучку тарифну політику й утілювати принцип «фінансового супермаркету»³.

Закономірно, що у сфері страхування процес глобалізації набуває значного розвитку. Комп'ютеризація, системи електронних рахунків і кредитних карток, супутниковий та оптико-волоконний зв'язок дають змогу практично блискавично переміщати фінансову інформацію, про-

¹ Иванов Н. Глобализация и проблемы оптимальной стратегии развития // МЭиМО. – 2000. – № 2. – С. 15. (Naisbit J. Global Paradox. – N.Y., 1994. – p. 11).

² Шумелда Я. П. Страхування. – Тернопіль: ТАНГ, 2002. – С. 36.

³ Уманців Ю. М. Інтеграційні процеси на страховому ринку в умовах глобалізації світової економіки // Фінанси України. – 2002. – № 5. – С. 146.

давати страхові продукти, укладати угоди, переводити кошти з одних рахунків на інші, незалежно від відстані й державних кордонів. До того ж, тепер ці операції можна виконувати цілодобово, перебуваючи в будь-якій частині земної кулі. Сучасні засоби зв'язку допомагають продавати страхові поліси, передавати документи, що мають юридичну силу, прискорюють виконання угод і підвищують їхню безпеку. Це призвело до різкого зменшення витрат і стало одним з основних факторів створення світового страхового ринку.

Уже нині українські страховики мають змогу реалізовувати власні страхові продукти на страхові ринки інших країн за допомогою глобальної мережі Інтернет. У той же час іноземні компанії не мають такої змоги щодо українських споживачів через їхню, порівняно, не значну комп'ютеризацію, але не слід забувати, що фінансово могутня іноземна страхова компанія може створити в Україні дочірню компанію чи купити вже існуючу.

Саме тому одним із найяскравіших показників глобалізації є присутність на страховому ринку держави іноземних страхових та перестрахових компаній.

Відповідно до угоди про співробітництво і партнерство України з країнами ЄС із червня 1999 р. іноземні інвестори отримали право організовувати страхові компанії або їх філії на території України. страхова діяльність дозволена резидентам тільки України. Ними можуть бути і компанії, які створили і зареєстрували в Україні іноземні інвестори¹. Стаття Закону України «Про страхування» дозволяє вільно створювати дочірні компанії. Так, будь-який іноземний страховик може заснувати в Україні страхову компанію з будь-якою часткою в статутному фонді – від 1 до 100 відсотків².

Нині це в основному російський, польський, американський та швейцарський капітали. Вони працюють у слаборозвиненому, але перспективному страхуванні життя.

Рівень розвитку страхового ринку в Україні становить не більше 10% потенційних ризиків, тоді як у більшості розвинутих країн він до-

¹ Страхування: Підручник / Кер. авт. колективу і наук. ред. С. С. Осадець. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2002. – С. 91–92.

² Народні депутати і страховики обирають шляхи плідної співпраці // Україна-BUSINESS. – 10–17 липня 2001 р. – № 28 (529). – С. 3.

рівнює не менше 90–95%¹. Для іноземних страхових компаній ці дані свідчать про можливість заповнити даний «незайнятий» ринок власними продуктами. Вони створюють значну зацікавленість іноземних страхових компаній можливістю виходу на новий ринок збуту – страховий ринок України.

Отже, глобалізація страхової галузі – це функціонування на страховому ринку певної кількості мультинаціональних страхових компаній, багатопрофільних транснаціональних корпорацій та інших об'єднань.

Вона проявляється у таких формах:

- Формування глобального інформаційного простору.

Тобто, за умови загальнодоступності інформації та неможливості однією страховою компанією протягом тривалого часу використовувати перевагу (монополію) стосовно реалізації певної страхової послуги основну роль у досягненні успіху займає чинник часу. Таку зміну прерогатив із просторового параметру на часовий страховики розцінюють як вимогу не лише швидкого укладання угоди з клієнтом і отримання страхової премії, а й швидкого розрахунку з ним за виплатами страхового відшкодування. Швидкість виконання господарських операцій у страховій діяльності набуває дедалі більшого значення, ніж у сферах господарювання, оскільки страховий продукт має переважно інформативний характер, а тому він легкодоступний для копіювання конкурентами².

- Зміна структури страхового ринку.

Транснаціональні корпорації, приходячи на новий ринок, використовуючи величезні рекламні бюджети, виробляють на підсвідомому рівні впевненість у ідеальності послуги. У рекламі часто враховують навіть менталітет населення. Основне завдання – лідерство. Деякі не приховують філософії свого бізнесу й говорять прямо: «Якщо наша компанія приходить на ринок країни, вона може бути першою або другою, але ніяк не третьою. В іншому випадку вона відразу йде з ринку»³.

- Уніфікація та стабільність страхових тарифів.

¹ Страховий бізнес України. – К.: ЛОГОС, 2001. – С. 8.

² Клапків М. «Нова економіка» у страхуванні // Вісник ТАНГ. – 2002. – № 8–2. – С. 48.

³ Железные объятия глобализации // Бизнес. – 2003. – 8 июля. – № 30 (549). – С. 38.

Проявляться у зближенні процентних ставок, внутрішніх і світових цін.

Значною позитивною рисою глобалізації є те, що іноземні компанії, прийшовши на ринок, приносять із собою сучасні технології (ноу-хау). Але слід враховувати специфіку страхування. Перевагу, базовану на сучасних технологіях, протягом тривалого часу утримувати неможливо. Тому на першому місці серед вимог до іноземних страхових компаній мають бути: фінансова надійність, великі традиції та, обов'язково, компанія повинна позитивно зарекомендувати себе на ринку своєї країни. До речі, глобалізація полегшить і пришвидшить одержання даної інформації.

Наслідки глобалізації для України будуть приблизно такими ж, як і для інших країн регіону. Це пояснюється тим, що для глобалізації національні формування відіграють другорядну роль. Основною ж виступає економічна ситуація (розвиток страхової галузі).

Оптимальний розвиток українських страхових компаній залежить від виконання таких умов:

- розширення переліку страхових послуг, підвищення їх конкурентоспроможності;
- розширення сфери використання страхування, наприклад, від політичних, воєнних, інформаційних ризиків тощо;
- вдосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів;
- налагодження нових ринків збуту для конкурентоспроможних послуг страхових компаній за рахунок виходу на світовий страховий ринок;
- використання мережі Інтернет для продажу страхових послуг;
- удосконалення порядку оподаткування страхової діяльності;
- участь страхових компаній у пенсійному страхуванні;
- подальший розвиток законодавчої та вдосконалення нормативної бази;
- підвищення платоспроможності страховиків, у тому числі за рахунок їх об'єднання, злиття, поглинання компаній, та здійснення перестраховувальних операцій;
- створення об'єднань страховиків із найважливіших питань страхування;
- подальшої інтеграції України у міжнародні структури;

- залучення страхового ринку до вирішення найважливіших питань соціального страхування;
- посилення впливу держави на проведення інвестиційної політики з боку страховиків;
- забезпечення стабільності системи органів нагляду;
- побудови адаптаційних механізмів і моделей розвитку національного страхового ринку за умов глобалізації¹.

Страхові компанії посилено проводять політику, спрямовану на підвищення рівня проникнення в інші галузі і сфери, а завдяки глобалізації вони не обмежуються однією державою. У свої активи страхові компанії включають: акції і облігації комерційних компаній різних країн, державні цінні папери різних держав і т. д. Задля фінансової безпеки слід зобов'язати всі страхові компанії, які діятимуть на території України, у своїх активах мати акції та облігації українських комерційних компаній і державні цінні папери України. Також варто згадати, що саме іноземні страхові компанії відносять до потенційних інституціональних інвесторів².

Цілком закономірно, що нині багато країн на перший план ставлять захист інтересів своїх страхувальників, якщо ці інтереси хоч у найменшому ступені порушуватимуть страховики інших країн в процесі інтеграційного проникнення на національний ринок³.

Оскільки обмеження глобалізації є нереальним, єдино правильний варіант дій у цих умовах – вироблення нових підходів до регулювання процесів на національному страховому ринку і формування ефективних моделей управління страховими відносинами в Україні. З огляду на це треба:

- визначити основні параметри й тенденції розвитку сучасного світового страхового простору та місце страхового ринку України в ньому;
- сформувати систему інструментів економічного регулювання,

¹ Уманців Ю. М. Інтеграційні процеси на страховому ринку в умовах глобалізації світової економіки // Фінанси України. – 2002. – № 5. – С. 143; Плиса В. Й. Інтеграція страхового ринку України у світовий страховий простір // Фінанси України. – 2002. – № 7. – С. 103.

² Правдивцев П. Институциональные инвесторы в процессе глобализации мировой экономики // Вісник ТАНГ. – 2002. – № 8–2. – С. 115.

³ Залетов О. Страховий ринок. Проблеми міжнародної інтеграції // Україна-BUSINESS. – 2000. – 22–29 листопада. – № 47 (496). – С. 7.

що оперативнo б реагували на ймовірні суттєві зміни в умовах страхової діяльності;

- забезпечити поступове звуження сфери використання фіскальних механізмів регулювання страхових відносин за рахунок максимального зниження податкового навантаження на фінансові результати діяльності страховиків на основі запровадження принципів оподаткування в галузі страхування у країнах Європейського Союзу;
- адаптувати понятійний інструментарій національного страхового права до понятійного апарату міжнародних угод, що регулюють торгівлю страховими послугами в умовах глобалізації світового страхового ринку;
- адаптувати класифікацію видів страхової діяльності, правила формування страхових резервів та їх інвестування до вимог глобального страхового ринку; продовжити роботу з удосконалення системи й структури управління інститутами національного страхового ринку, вивчити причини, форми і досвід та перспективи зрощення фінансового, банківського і страхового капіталу¹.

Отже, головне завдання полягає в тому, щоб пройти шлях від нинішньої протекціоністської політики до свободи діяльності іноземних страховиків на українському ринку в порівняно стислий термін із максимальним захистом національних інтересів².

У недалекому майбутньому Україна зможе вступити у ВТО. Для страхової галузі це ще один крок до глобалізації. А також дозвіл працювати іноземним компаніям нерезидентам. У даному випадку іноземна компанія, котра в Україні понесе витрати тільки на організацію та реєстрацію офісу (філіалу), відразу отримає право збирати страхові внески під довгострокові (5–20 років) договори страхування життя. Досить невисока ймовірність того, що на таку перспективу, враховуючи розвиток національної економіки, відразу відгукнуться світові гіганти, такі, як Allianz. Більшість компаній, котрі прийдуть на ринок таким способом – це будуть слабкі компанії, які не змогли закріпитися на

¹ Пліса В. Й. Проблеми інтеграції страхового ринку України у світовий страховий простір / www.uainsur.com / публікації.

² Залетов О. Страховий ринок. Проблеми міжнародної інтеграції // Україна-BUSINESS. – 2000. – 22–29 листопада. – № 47 (496). – С. 7.

власному ринку. Дуже проблематичною стане можливість проконтролювати фінансовий стан нерезидента, тому що активи, резерви та статутний капітал страхової компанії перебуватиме в іншій країні. Філія не буде нести відповідальності за невиконання зобов'язань. Міжурядових угод про вирішення можливих претензій до зарубіжних страхових компаній з українського боку нема. Це, може створити певні труднощі для страхової галузі України.

Економічна глобалізація призводить до того, що деякі країни дедалі більше і більше втрачають права, як це показує приклад Європейського валютного союзу, а окремі регіони збільшують свій вплив та значущість.

Кляпків Ю. Глобалізація страхової галузі: наслідки для України. Економіка і ринок: облік, аналіз, контроль. Науковий журнал ТАН : Випуск 9. Тернопіль 2003. С. 70-78.